

ÚVOD

Psal se rok 1963. Vietnamský buddhistický mnich Thich Quang Duc přicházel 11. června společně se zástupem dalších mnichů, v žlutém oděvu a s čerstvě vyholenou hlavou, na rušnou ulici Phan-dinh-Phung v Saigonu. Klidně uprostřed ulice usedl do lotosové pozice, polil se benzínem a zapálil.

Druhý den všechny světové deníky otiskly fotografii hořícího buddhistického mnicha, jehož tvář nenese žádnou známku utrpení. Do povědomí světové veřejnosti tak pronikla podoba buddhismu, o kterou se příslušníci západní konzumní společnosti příliš nezajímal. Od prvních průniků buddhismu na Západ zde totiž převládal názor, že buddhismus je náboženstvím pasivity, nihilismu, individuální mravnosti a racionality, popř. se k němu pojila romantická a estétská očekávání. Thich Quang Duc byl první z hořících pochodní, které v zápachu spáleného masa a benzínu vrhly světlo na jev označovaný jako „angažovaný buddhismus“. Média, a s nimi i většina západní veřejnosti, na řadu vietnamských buddhistických mnichů, mnišek i laiků rychle zapomněla, protože šlo jen o nepatrnou drobnost v záplavě smrti, která se rozlévala v různých částech planety a ve které našly bolest a utrpení milióny zavražděných mužů, žen a dětí.

Jaký cíl sledoval Thich Quang Duc a další dobrovolně upálení buddhisté? Jižní Vietnam byl v té době pod vládou prokatolického a proamerického prezidenta Ngo Dinh Diema, který buddhismus tvrdě pronásledoval. V den Buddhových narozenin, 8. května 1963, byli střelbou vládních jednotek rozehnáni účastníci shromáždění, kteří protestovali proti snaze narušit tento význačný svátek. Mezi zabitými bylo sedm dětí a jedna žena. Smrt Thich Quang Duca byla vyjádřením protestu proti těmto událostem a měla upozornit světovou veřejnost na násilnický režim, jenž byl podporován americkou vládou. Pronásledování však pokračovalo – 21. srpna byly vyrabovány buddhistické chrámy v řadě jihovietnamských měst, 1 420 mnichů bylo uvězněno a několik z nich zabito. Cyničnost moci se zcela vyjevila, když prezidentova švagrová, která do celého dění výrazně zasahovala, označila uhořelé buddhistické mnichy za „roštěnky“.¹

Thich Quang Duc nechtěl svou smrtí podpořit žádnou z nesvářených stran. Chtěl pomoci trpícím a dosáhnout míru. Tento rys – různými způsoby napomáhat trpícím – byl příznačný pro aktivitu buddhistických mnichů ve vietnamské válce, jež zakrátko naplno vypukla. Buddhističtí mniši např. vyváděli vesničany z jejich obydlí v okamžicích, kdy se jejich vesnice ocitla v křížové palbě mezi válčícími jednotkami – ve svých žlutých róbách a se zdviženými buddhistickými prapory utvořili dvojstup a svými těly chránili

1 Užilá výrazu „barbecue“, kterým se běžně označuje opékání masa při zahradních slavnostech. Srov. Sallie B. King, „Thich Nhat Hanh and the Unified Buddhist Church“, in: Christopher S. Queen - Sallie B. King (eds.), *Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia*, Albany: State University of New York Press 1996, s. 327.

vesničany. Napomáhali též v obnově rozbombardovaných vesnic, ošetřovali raněné a nemocné, vyučovali vesničany apod.²

Angažovanost je v nauce buddhismu potenciálně obsažena od jeho počátků, neboť již ve své první rozpravě Buddha vyjádřil svůj základní cíl – odstranění utrpení. Název „angažovaný buddhismus“ je však mladší. Jeho počátky spadají do konce minulého století, kdy se v letech 1895–1898 někteří vietnamští zenoví mniši postavili do čela povstání proti francouzským kolonistům. Toto povstání pak bylo označováno jako „Válka mnichů“. První užití výrazu „angažovaný buddhismus“ (viet. *Nhap Gian Phat Giao*) pak spadá do třicátých let 20. století v souvislosti s hnutím usilujícím o buddhistické oživení ve Vietnamu.³ Jak poznamenal Stephen Batchelor, výraz „angažovaný buddhismus“ lze též použít pro obrodná buddhistická hnutí v Číně (Tchaj-s), v Japonsku (Ničiren), Šrí Lance (Anágárika Dharmapála), Indii, Burjatsku a Kalmycku (Agvan Doržijev).⁴

V současné době je zřejmé, že angažovaný buddhismus obsahuje dvě spolu související roviny: (a) snahy o buddhistickou obrodu v asijských zemích, kde se buddhismus zapojuje do boje za národní osvobození, nezávislost a za návrat k tradičním hodnotám a vzorcům chování, (b) snahu o univerzální zlepšení podmínek lidského života ve všech společnostech. Obě roviny se prolínají ve dvou klíčových idejích angažovaného buddhismu: poznání a uskutečnění „soubytí“ (Thich Nhat Hanh) a přijetí „univerzální zodpovědnosti“ (14. dalajlama Tändzin Gjamcho). Cesta k tomuto cíli tradičně obsahuje odstranění tří jedů, tj. nevědění (klamu, sa. *avidjá*), žádostivosti (chamtivosti, sa. *rága*; resp. žízň, sa. *tršná*) a zášti (nenávisť, sa. *dvéša*), které poutají živé bytosti ke světu utrpení. Angažovaný buddhismus zachovává snahu o zničení těchto jedů na individuální úrovni, vedle toho však velký důraz klade na zrušení moderních institucionalizovaných podob těchto jedů, kterými jsou např. nadnárodní korporace, konzumerismus a vojenský průmysl. Právě tyto institucionalizované podoby jedů v současné době ovládají život na naší planetě. Angažovaní buddhisté jsou přesvědčeni, že je třeba analyzovat, změnit a nahradit všechny struktury společnosti, které institucionalizují klam, chamtivost a zášť.⁵

2 *Ibid.*, s. 337.

3 Stephen Batchelor, *The Awakening of the West: The Encounter of Buddhism and Western Culture: 543 BCE – 1992*, London: HarperCollins 1994, s. 355.

4 *Ibid.*, s. 360. K obrodným hnutím v rámci burjatského buddhismu srov. Luboš Bělka, „The Restoration of Buddhism in Buryatia: The Current State“, in: Iva Doležalová – Břetislav Horyna – Dalibor Papoušek (eds.), *Religions in Contact*, Brno: Czech Society for the Study of Religions – Masaryk University 1996, s. 163–177.

5 Stephen Batchelor, *The Awakening of the West...*, s. 361–362.